

VAJE V RABI SLOVENSKEGA PRAVOPISA

Pri jezikovnem pouku bi veliko dosegli, če bi v učencu zbudili potrebo po tem, da bi zdaj in kasneje v dvomljivih primerih iskal odgovorov v jezikovnih priročnikih. Zato ga skušajmo med drugim seznaniti tudi z rabo Slovenskega pravopisa, da se bo v njem mogel hitro orientirati.

To seznanjanje je mogoče opraviti v kateremkoli razredu gimnazije, gotovo pa tudi v osnovni šoli. Za uspešno delo pa je potrebno, da so poprej obdelana in utrjena osnovna pravopisna poglavja (velika začetnica, vejica), stavek — prosti in zloženi, besedni podarek (označevanje mesta poudarka, kvantiteta in kvaliteta poudarjenih samoglasnikov). Nujno je, da imata vsaj po dva dijaka na klopi svoj izvod Pravopisa. Ker ga dijaki sami pogosto nimajo, jih je treba pravočasno opozoriti, da si ga sposodijo.

Delo je razdeljeno na tri šolske ure. Prvo uro začnemo s pojasnilom, kaj je Slovenski pravopis, da opravlja razen osnovne funkcije delno tudi funkcijo slovarja knjižnega jezika, katere so starejše izdaje Pravopisa, kdo so sestavljalci Slovenskega pravopisa 1962, kako je sestavljen (Uvod, Slovar, Dodatek). Naštejemo tista poglavja iz uvoda, kjer največkrat iščemo nasveta (Deljenje, O rabi velikih in malih črk, Raba domačih lastnih imen, Tuja lastna imena, O rabi in pisavi tujk, Pisava sestavljenih besed, Ločila). Ob slovarskem delu omenimo, koliko gesel in besed vsebuje; pri tem opozorimo, da je včasih treba iskati besedo v skupini sorodnih, ker je ni v geslu. To takoj ilustriramo s primerom (npr. besedo rušljivost iščemo pod geslom rušiti). Pri tem si ogledamo kak geselni članek, pojasnimo, kaj vsebuje, kako je sestavljen. Nato si zastavimo vprašanje: Kaj vse lahko razberemo iz slovarskega dela? Odgovarjamo sami: Kako se beseda piše; kako se izgovarja (to pomeni, na katerem zlogu je poudarek, kak je poudarjeni samoglasnik — dolg ali kratek, kakšna je kvaliteta samoglasnikov e in o, kdaj se črka e izgovarja kot ə, kako se izgovarja črka l; tu opozorimo, da se bodo zatekali po nasvete te vrste k Slovenskemu pravopisu, kadar bodo morali pripraviti kako deklamacijo, kjer mora biti izgovor res v skladu z zorno izreko); kako se beseda pregiba; včasih tudi, kak pomen ima; ali je beseda oz. zveza dobra, če ni, katero naj uporabim) tu pojasnimo pomen znakov o, *, →; ko kasneje v četrtem razredu govorimo o Slovarju slovenskega knjižnega jezika, lahko opozorimo, da v njem ni več znaka, ki bi prepovedoval uporabo besede, ampak so kvalifikatorji, ki dajejo uporabniku možnost izbire, a ta svoboda zahteva večjo jezikovno osveščenost pišočega). Ob vsaki teoretični trditvi zastavimo dijakom po eno ustrezno vprašanje, na katero naj najdejo odgovor v Slovenskem pravopisu.

Druga in tretja ura sta namenjeni praktičnemu delu — iskanju odgovorov na pravopisna in jezikovna vprašanja. Doma pripravimo listke s posameznimi vprašanji. Teh naj bo nekaj več, kot je dvojic dijakov. Vprašanja naj bodo raznolična, tako da je treba iskati odgovorov manj v raznih poglavjih uvoda in v slovarskem delu. Seveda morajo dijaki sami ugotoviti, kje je mogoče dobiti odgovor. (Navajam nekaj vprašanj za različna poglavja: Kje stoji vejica v stavku: Reci mu da če pride naj dvakrat pozvoni. Kako pišemo: stomilijonska škoda ali sto milijonska škoda. Kako je prav: kartuzijan ali Kartuzijan. Kako je s sklanjatvijo imena Nives. Kako se glasi orodnik samostalnika Nives. Pojasni rabo besede napram. Kako je z rabo besede pogruntati. Ugotovi izgovor: gozd, gozda. — Vprašanja te vrste so primerna predvsem za tista področja, kjer se kvaliteta poudarjenih samoglasnikov loči od norme.) — Za tista poglavja, kjer je iskanje težje (npr. vejica), sestavimo več listkov, za druga manj. Po dva dijaka dobita svoj listek. Oba si v zvezek izpišeta vprašanje, poiščeta nanj odgovor, ga napišeta in zraven zabeležita, kje sta ga našla. Odgovor nam pokažeta. Če ni pravilen, ju nekoliko usmerimo, kje naj ga iščeta. Če je odgovor najti razen v slovarskem delu še v enem od uvodnih poglavij, jima svetujemo, naj ga poiščeta še tam, kjer je iskanje nekoliko bolj zahtevno.

Zgodi se, da dijaka znata odgovoriti že sama, a naj vendar pogledata še v Pravopis. Nato dobita nov listek. Tako gre med uro skozi roke dijakov več listkov, pač glede

na hitrost iskanja. Da ne bi posamezne dvojice dobivale slučajno samo vprašanja enega tipa, si listke kako označimo (vprašanja enega tipa napišemo z eno barvo ali uporabimo listke različnih barv).

Tako delo je za dijake dokaj privlačno, jih razgiba, ustvari živahno, morda celo tekmovalno vzdušje v razredu. Njegov namen ni ob praktičnih primerih utrditi pridobljeno znanje (čeprav delno dosežemo tudi to), ampak olajšati orientacijo v Slovenskem pravopisu. Kajti le malokdo se bo po nasvet zatekel k Slovenskemu pravopisu, če bo moral poprej šele brskati po navodilih, kako naj ga uporablja. Seveda pa bi bil smoter teh šolskih ur popolnoma dosežen šele takrat, če bi vsak dijak imel doma — torej vedno pri roki — Slovenski pravopis in bi ga res uporabljal večkrat, ne samo pri popravni šolske naloge.

Božena Orožen
Gimnazija v Celju

JEZIKOVNI INTERESNI KROŽEK

Učence velja zainteresirati za jezik tudi v okviru prostovoljnih dejavnosti. Jezikovni krožek sicer ne bo množičen; toliko učencev, ki jih zanimajo jezikovna vprašanja, pa je prav na vsaki šoli, da jih lahko zajamemo v dve skupini: mlajše v prvo in učence višjih razredov v drugo.

Brez delovnega načrta seveda ne gre, pa tudi ne brez metode in postopnosti.

V krožku se je mogoče o jeziku pogovarjati, možno ga je razčlenjevati, ocenjevati jezik javnega obveščanja — konkretnih dopisov in oddaj, natančneje spoznavati posamezne zvrsti, se vaditi v izbiranju ustreznih jezikovnih sredstev pri oblikovanju različnih načinov sporočanja itd. Učenci, ki jim je omogočeno sodelovati v jezikovnem krožku, s pravo vztrajnostjo razmišljajo o jezikovnih vprašanjih in nenavadno hitro poglabljajo svoje znanje. Nekaj vneme prenesejo tudi v razred, zagotovo pa postanejo dober svetovalec vsem, ki jim jezik povzroča preglavice. Sošolcem zmorejo svetovati, kako naj s pridom uporabljajo slovarje in pravopis, njim samim pa se izoblikuje izrazit jezikovni občutek. V tem interesnem krožku je možno pripravljati tudi gradivo za vaje, ki jih nato učitelj uporabi v razredu.

V celodnevni šoli omenjeni krožek lahko še bolje zaživi, ker je čas za interesne dejavnosti v njej ugodneje razvrščen. Mentorja ne sme motiti, če je v skupini le nekaj učencev, prav tako kot jih verjetno tudi v bralnem krožku ne bo veliko. Da so nekateri krožki bolj množični, gre pripisati dejstvu, da je med učenci vendarle več splošnega zanimanja za naravo, šport, tehniko, za folkloro, film itd. kot pa za »študijsko« razglabljanje o jeziku, ali pa volje, da bi spoznali in obvladali več vrst branja, ne le običajno šolsko. O tem si morajo biti na jasnem vsi učitelji in učenci, pa tudi šolsko vodstvo, ki rado meri uspešnost krožkov po številčnosti. Manjše število članov v posameznem krožku ne kaže niti na njegovo nepotrebno, ne na manjšo veljavo in ne na elitizem, češ da se učenci ponašajo z izjemnostjo.

Jezikovni krožek zanesljivo nikoli ne bo množičen, kljub temu pa bo lahko hitro dokazal svojo upravičenost. Učenci, kar se jih bo zanj odločilo, bodo pridobili tako kot člani drugih interesnih krožkov dodatno znanje, ki jim bo v življenju zelo koristilo.

Berta Golob
RTV v Ljubljani

KAKO PREITI OD INTERPRETACIJSKEGA BRANJA PROZNEGA BESEDILA K INTERPRETACIJI

Sodobna teorija pouka književnosti uveljavlja v veliki meri šolsko *interpretacijo besedila*. Čeprav so nekateri metodiki teoretično in praktično šli že tudi dalje — k problem-skemu, ustvarjalnemu in izbirnemu pouku, se šolska interpretacija besedila vendarle